

Franc Braniselj (1917–2009)

Sem med vami bela vrana, a srce je iz urana!

(geslo častnega skakača F. Branislja, na *Skoku čez kožo* v RUŽV, 1984)

Franc Braniselj je bil v drugi polovici 20. stoletja eden od »velikih« škofjeloških direktorjev. Na noge je postavljaj Gorenjsko predilnico, Loške tovarne hladilnikov in Rudnik urana Žirovski vrh. Njegov življenjepis bi bil vreden obdelave Balzaca, če ne kar Fleminga, saj ni manjkalo niti razburljivih niti dramatičnih trenutkov.

Rodil se je v dobro stoječi družini, 13. februarja 1917, v Cerknici pri Rakeku, bil je prvi od štirih otrok. Obiskoval je osnovno šolo v Cerknici, meščansko na Rakeku, trgovsko akademijo pa v Mariboru. Bil je bister, vedoželjen otrok in uspešen športnik pri Sokolu. Na srečanju sokolskih žup v Borovnici se je srečal z brhko naraščajnico Zofi, svojo bodočo ženo. Že od malega je bil temeljit, navdušil se je na primer za minerale, katerim je ostal zvest do smrti, naučil se je desetprstnega tipkanja, kar je prav tako s pridom uporabljal še na starost, pri pisanju na

računalnik. Leta 1938 se je zaposlil pri podjetju Standard Vacuum Company v Ljubljani, ameriški multinacionalki z naftnimi derivati, njegova zadnja služba je bila tudi pri energetiki, na RUŽV. Tik pred vojno se je poročil z Zofijo Udovič iz bližnjega Unca. Njena družina je bila premožna, tudi z otroki, saj jih je bilo kar devet. Zofija je ostala doma, Franc jo je iz Ljubljane občasno obiskoval ali pa ona njega. Zofijo so leta 1942 Italijani internirali na Rab, od tam pa v Gonars.

Franc Braniselj z ženo Zofijo (foto: Alojzij Pavel Florjančič)

Vključil se je v odporniško gibanje, zato je, v začetku leta 1943, zaradi varnosti pustil službo in postal ilegalce, obveščevalec, vosovec. Ko se je Zofija vrnila iz internacije, jo je Franc drzno pričakal na ljubljanski železniški postaji. V začetku sta mlada zakonca stanovala nad gostilno Mrak, nato sta se preselila v Krojaško ulico. Leta 1944, še preden se jima je rodil sin Matjaž, je France odšel na nevarno obveščevalno misijo v Trst, kjer je ostal do konca vojne. Ko je bil sin star dva meseca, se je mama z njim odpravila k očetu v Trst. Z vlakom sta prišla le do Postojne, ker je bila proga pretrgana. Zaradi konspiracije nista vedela ničesar drug o drugem, šele po koncu vojne se je Franc oglasil za krajši čas. Po vojni se jima je rodil še sin Borut.

Takoj po vojni se je Braniselj zaposlil na Tajništvu za notranje zadeve, kjer je ostal sedem let. V tem času je bil leto in pol v posebni misiji na Dunaju, od koder je v Jugoslavijo poslal tudi prvi avto mercedes. Tri leta je bil vodstveni uslužbenec pri Narodni banki Slovenije, in sicer kot direktor Nove banke v Mostah in na čelu banke v Novi Gorici. Leta 1955 je bil spet na Državnem sekretariatu za notranje zadeve LRS, od koder je še istega leta prišel v Motor v Vincarje (kasnejši LTH), na mesto komercialista, k direktorju Vladimirju Logarju; tu je ostal do začetka leta 1956.

Uspešna predvojna in medvojna tekstilna tovarna na Trati se po vojni nika- kor ni mogla pobrati, prav ob njegovem prihodu v Škofjo Loko je bila čisto na dnu. Ponudili so mu direktorsko mesto, Franc je zavihal rokave. Kot dober komer- cialist in organizator je prevetрил organizacijo, takoj uvedel tri izmene in ko je po šestih letih, leta 1962, zapustil Gorenjsko predilnico, je bila to zelo uspešna tovar- na. Ob 30-letnici začetka izgradnje podjetja je leta 1958 za Loške razglede napisal tehten prispevek: *Osnovanje in razvoj Gorenjske predilnice do leta 1945*.

V letih 1962 do 1977 je bil Franc Braniselj direktor Loških tovarn hladilnikov, ki so letos (leta 2009) neslavno končale v stečaju. V zgodovini te velike tovarne, katere predhodnica, Schneiterjeva tovarna turbin, je že leta 1933 izdelala prvi hladilni kompresor, je njegovo ime zapisano z zlatimi črkami. Uvedel je tlačno livarstvo; »njegova« livarna v Vincarjih še obstaja in je letos spet prišla nazaj v domače, slovenske roke. LTH so v drugi polovici sedemdesetih let dosegle svoj vrhunec, takrat so ustanovili tudi lasten razvojno-raziskovalni center hladilstva. Prav zaradi svojega dela v LTH je leta postal 1977 nagrajenec Gospodarske zbor- nice Slovenije, prejel je t. i. Kraigherjevo nagrado. Da mu ne bi kdo očital, da sedi v direktorskem fotelju brez visokošolske izobrazbe, se je v tem času vpisal na kranjsko Fakulteto za organizacijske vede. Ne ve se, kdo je pri tem več pridobil, učenec ali šola. Franc je verjetno ugotovil, da je smiselno končati prvo stopnjo. Marsikdo, katerega je Braniselj poslal v Beograd namesto z letalom z vlakom, leta- lo so takrat dostikrat brez potrebe prakticali nekateri »poslovneži«, predvsem pa politiki, ga je imel za notoričnega skopuha. A je bil le gospodaren, razsipen pa prav gotovo ne, čeprav so bili takrat zlati časi za LTH, saj so ljudje iz cele

Jugoslavije hodili v Škofjo Loko po zamrzovalne skrinje in, čakajoč nanje, tudi prenočevali v hotelu Transturist. Prav v zvezi s tem imam izkušnjo, ki zanika njegovo prislovično stiskaštvo. Leta 1980 je večja skupina projektantov RUŽV obiskala uranske rudnike v ZDA. V ekipi so prevladovali rudarji, od geologov sva bila le dva. Ker pa je bil naš rudnik po geološki plati zelo zahteven, sem direktorju predlagal, da gre z nami še en geolog. Na kratko me je zavrnil, da je stvar že dogovorjena pa tudi poceni ni. Za naslednji kolegij sem mu pripravil strokovno utemeljitev. Ko sem nato zahteval, da damo to na sejo kolegija, pa me je napotil k tajnici po delovni nalog za dodatnega geologa (cena tega je bila 500.000 tedanjih dinarjev). Ko sem ga čez leta vprašal, zakaj se je premislil, mi je odgovoril: *»Nisem si premislil. Nikoli v prvem trenutku ne sprejemem kake pomembnejše odločitve. Če pa mi nekdo svojo zahtevo dodatno utemelji, pri njej vztraja in nosi zanj odgovornost, to sprejemem. Zato imam okoli sebe strokovnjake, na katere se lahko zanesem. Če izgubi moje zaupanje, izgubi položaj. To je sicer tveganje, a drugače ne gre, če hočeš biti na vrhu.«*

Leta 1977 ga je Andrej Marinc prosil, da bi prevzel vodenje Rudnika urana v Žirovskem vrhu. Takrat je Jugoslavija že gradila jedrsko elektrarno v Krškem in hotela je biti, zaradi svoje »neuvrščenosti«, tudi energetska neodvisna, Žirovski vrh je nudil dovolj surovine za več kot petdeset let obratovanja JEK. Res, da ruda ni bila bogata, vendar je iz nje pridobljen uranov koncentrat predstavljal le šest odstotkov cene električne energije iz domače nuklearke. Z izbiro Branislja se je zelo strinjala tudi občina, saj je pričakovala, da ji bo Franc, kot nekdanji član Izvršnega sveta Skupščine Občine Škofja Loka, na široko odprl možnjo, ki jo je dovolj radodarno polnila država. Marsikdo se je spraševal, zakaj se je Braniselj, znan kot pragmatik, odločil za to, na videz, vratolomno odločitev. Ni jih bilo malo, ki so mislili, da je bilo to zaradi njegove ljubezni do mineralov; teh pa je bilo v Žirovskem vrhu res veliko, nekateri od njih so bili prav eksotični. Ga pač niso dovolj poznali. Franc se je zavedal tveganosti dejanja, predhodno pa se je podrobno informiral o stanju objekta in strokovnega kadra. Opazil je sicer, da so raziskave v zamudi, za strokovnjake pa je ocenil, da bo z njimi uspešno opravil svojo nalogo, kar mu je tudi uspelo. Okrepil je strokovni kader, pospešil raziskave in s tem postopoma prevzemal predrage, predvsem pa prepočasne zunanje izvajalce. Po koncu njegovega mandata (1981) je RUŽV začel s poskusnim odkopom. Sredi leta 1990 smo morali, na zahtevo politike, nenadoma, brez pravih argumentov, nestrokovno, predvsem pa neodgovorno, prenehati s proizvodnjo, čeprav smo dosegli in celo preseglji načrtovane parametre; zadostno količino in kakovost, ceno končnega izdelka pa smo celo prepolovili. Morda se to ne bi zgodilo, če bi bil Franc Braniselj še v podjetju. Do konca je bil mnenja, da je bila morda napaka, da smo rudnik odprli, neprimerno večja pa je bila, da smo ga takrat zaprli.

Naj za zaključek citiram njegov odgovor na moje vprašanje, zakaj je pristal, da postane direktor RUŽV, ko je vendarle že imel pogoje za upokožitev. *»V LTH so*

mi obljubili ugodno stanovanjsko posojilo. Z ženo sva namreč dolga leta namensko varčevala za pridobitev pravice do bančnega posojila. Zaradi inflacije, ki je nenehno zniževala vrednost privarčevanih hranilnih vlog, nisva imela realnih možnosti, da bi samo z bančnim kreditom sploh kdaj prišla do hiše. V LTH bi nemara lahko izsilil kredit za manjkajoči del, kar pa bi bilo nepošteno do drugih delavcev, saj posojila niso mogli dobiti vsi, ki bi ga radi. Pri RUŽV pa je stanovanje ali kredit lahko dobil vsak, ki se je tam zaposlil.» Tudi tu se Braniselj loči od drugih, ki se na vse načine trudijo, da bi šli čim prej v pokoj. Menil je, da moraš storiti kar največ, kar je možno. In ne pozabimo; v času loškega direktorovanja je bil sedem let zvezni poslanec v skupščini tedanje SFRJ, za področje gospodarstva.

Franc je bil v svojem drugem in tretjem življenjskem obdobju zaradi narave dela precej ločen od svoje družine, to je nadoknadil v svojem zadnjem, četrtem obdobju. Tudi tu je bil sebi zvest, polnokrven in uspešen. Posvečal se je svojim trem vnukom in vnukinji, zvesti ženi Zofiji pomagal na vrtu, predvsem pa svojim najdaljšim življenjskim sopotnikom, mineralom. Lahko trdim, konec koncev imam zato tudi strokovne reference, da mu pri nas ni bil nihče kos. Ves čas je temeljito študiral kristalokemijo in spremljal najnovejša odkritja ter dosežke na področju mineralov. Njegova sistematska zbirka mineralov inštitutskega tipa je državnega pomena. Ne toliko z impresivnimi 6000 primerki, urejenimi po najsoodobnejših kriterijih, ki jo uvrščajo v svetovni vrh, pač pa z najnovejšimi znanstvenimi izsledki. Njegova posebna zbirka radioaktivnih mineralov, ki jo hranijo na Loškem gradu, pa je žal neurejena in se ji ne piše dobro. Leta 1984 je na 117. straneh napisal izčrpno delo o radioaktivnih mineralih, v katerem je v posebnem delu predstavil 216 mineralov, od katerih je 182 mineralov urana. V Sloveniji še vedno nimamo podobnega, kaj šele boljšega dela. Lepo bi bilo, da ob 30-letnici izdamo kritično izdajo tega pionirskega dela!

Seveda je v tem času ukvarjal z marsičem. Med drugim je bil tudi prodoren član Izvršnega sveta Občine Škofja Loka. Leta 1984 je bil slovenski poverjenik v zveznem SISEOTU (Samoupravna interesna skupnost za ekonomske odnose s tujino), kjer so se razdeljevale devize. Uradno se je, tistemu času primerno, to imenovalo »podeljevanje pravic vračila carin in drugih uvoznih dajatev«. Leta 2003 je bil izvoljen za predsednika nadzornega odbora močne in vplivne Zveze združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije, kar ni bil slučaj. Prav Braniselj je ob ponovni uvedbi kapitalistične družbene ureditve, po letu 1990, borčevski organizaciji zelo koristno svetoval, kam naj zveza plasira finančna sredstva. Po finančne in druge koristne nasvete so hodili k njemu mnogi pomembni ljudje. Bil je pravi ekonomist, s stalno mislijo na razvoj in profit. Če bi bili vsi nekdanji direktorji in sedanji menedžerji vsaj malce podobni Francu Branislju, bi bili danes, vsaj v gospodarskem in finančnem smislu, daleč naprej.

Franc Braniselj je umrl 25. januarja 2009.

Pripis

Braniselj ni nikoli silil v ospredje, pa ne zaradi neke skromne sramežljivosti. Držal se je v ozadju, čeprav je bil pogosto prav on tisti »močni« mož iz druge vrste, ki je odločal o zelo pomembnih rečeh. Nekaj tega je bilo v njegovi naravi, dodatno pa mu je to zadržano držo oblikovala njegova zahtevna in odgovorna vloga v vojnem in povojnem času. S Francem sva večkrat potovala, skupaj z ženama, v Tišnov na Češkem, kjer imajo vsako leto dve pomembni mednarodni borzi mineralov in fosilov. Časa za klepet smo imeli na pretek, bil je zgovoren in zanimiv sobesednik, še zlasti, če je pogovor nanesel na stvari, ki jih je počenjal tedaj, seveda mislim na minerale. Ni bil človek, ki bi na dolgo in široko razglabljal o tem, kaj je bilo za njega dni storjeno prav ali kaj ne. Ko sem po svoji navadi malce vrtal po njegovi manj znani in malce skrivnostni dejavnosti, mi je kratko odgovoril: *»Pusti to, to je mimo! Veš sinko, na svetu je dvoje ljudi; eni so opice, drugi pa konji. Prvi marsikaj počenjajo, voz pa vlečejo naprej konji. Jaz sem konj.«* Sapienti sat!¹

Tak je bil Franc Braniselj – inteligenten, sposoben, delaven, odločen in s pogledom uprt naprej. Ni bil Orfej, da bi pogledal nazaj in zgubil svojo Evridiko!

1 »Za pametnega je dovolj.« (Plautus) Op. ur.